

C. J. Ljungström, Kinnefjerdings och Kållands härader (1871), s. 59; E. Fischer i Sveriges kyrkor, Västergötland 1: 1 (1913), s. 113; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 330.

Äldre avbildningar: Bläckteckning (märkt »Afr. af Sjöborg 1794», i Liljegrens Fullständig Bautil ATA); Tham (efter Sjöborg?), bläckteckning (i a.a.); Säve, bläckteckning (i a.a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 23).

Runstenen sitter sedan gammalt inmurad som takhäll över Gösslunda kyrkas södra portal. Jfr Vg 18. Dess västra ända är dold av kyrkans murverk, och därmed är en del av ristningen otillgänglig för undersökning. På 1790-talet syntes i det närmaste hela ristningsytan, såsom framgår av teckningen i P. Tham, *Egna manuscripter*. Ristningsytan har i sen tid blivit delvis överputsad och vitlimmad, ehuru limningen 1936 avlägsnats från de ristade partierna.

Sandsten. Synlig längd 1,25 m., bredd 0,50 m. Runorna äro tydliga och väl huggna.

Inskrift (supplerad efter Tham a.a.):

tua : rrbur · fuen : þua : isr[· R . . . r] : þuarnu : rtbrhakr : tair

5 10 15 20 25 30 35

Till läsningen: I 13 **p** är ytan mellan hst och bst bortflagrad. Av 18 **r** skönjes endast början till vänstra bst. Teckningen hos Tham visar endast ett mindre stycke av ristningen dold; runslingans inre ristningslinje är helt synlig, och mellan 18 **r** och 21 **p** läses · **r**, därefter en hst samt på något avstånd från den senare en **r**-runa (20).

Inskriften ger icke någon mening, sådan den nu ter sig. Den gör emellertid intryck av att vara äkta, varför ristaren måhända har begagnat sig av chiffer.

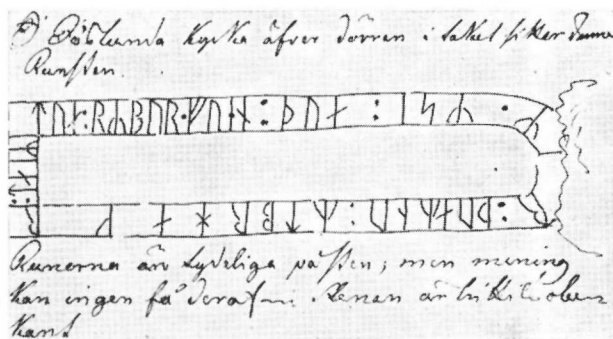


Fig. 28. Vg 19. Gösslunda sn, kyrkan.
Efter teckning av Tham.



Fig. 29. Vg 19. Gösslunda sn, kyrkan.
Efter teckning av Säve.

Gösslunda sn, kyrkogården.

En gravvård från 1800-talet på Gösslunda kyrkogård har namnen ristade med äldre runor.

20. Gösslunda sn, Västanåker.

Pl. 21.

Litteratur: T 81. C. J. Ljungström, Brev ²⁰/₆ 1870 t. B. E. Hildebrand (ATA), ¹⁵/₁₀ s.å. t. VHAA (ATA), Kinnefjerdings och Kållands härader (1871), s. 59; K. Torin, Register 1875 (VFA); N. Beckman i VFT 4: 1 (1920), s. 63; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 330; S. B. F. Jansson, Runstenarna i Dalums kyrka (i VFT 5: 2, 1942), s. 64; H. Wideen, Västsvenska vikingatidsstudier (1955), passim.

Äldre avbildningar: C. J. Ljungström, blyertsteckning 1870 (ATA); A. G. Ljungström, teckning (tr. i C. J. Ljungström a.a.); S. Welin, tuschteckning (VFA), träsnitt (i T 81); tuschteckning av okänd hand (VFA).

Runstenen påträffades år 1870 liggande med den runristade sidan uppåt i en bro på vägen mellan Gösslunda kyrka och Västanaåkers by. C. J. Ljungström skriver i sin fyndberättelse: »funnen i bro emellan Gösslunda och Västanaåkers byar i Gösslunda socken, Kållands härad. Runorna äro mycket grunda, och hafva åkdon och hästhofvar helt och hållet utplånade de, som å teckningen saknas. Denna sten restes å en obegagnad plats i närheten af bron, enär ingen kände till hvar han i forntiden stått.» Den uttogs och restes alltså samma år på sin nuvarande plats, 10 m. SÖ om fyndplatsen, c:a 900 m. VSV om kyrkan, mellan de båda vägar, som leda upp till byn, den östra till Jon Larsgården, den västra till de övriga fyra gårdarna i Västanaåker.

Grå granit med röda inslag. Höjd 2,15 m., bredd 0,92 m. Till följd av stenens tidigare placering i bron ha vissa delar av ristningsytan blivit starkt nötta. Detta gäller särskilt partiet längst ned till vänster med inskriftens början, där runorna ej längre kunna urskiljas.

Inskrift:

... **risti** × **stin** × **iftir** × **kurmar** × **sun** × **sin** + **iar** × **uar** + **trpin** × **a** × **iklanti** ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

... *resti sten æftir Guðmar(?), sun sinn. Er var drepinn a Ænglandi.*

»... reste stenen efter sin son Gudmar(?). Han blev dräpt i England.»

Till läsningen: Före den första runan kan ingen ristning med säkerhet iakttagas. Man kan möjligen se spår av tre huvudstavar samt därefter troligen spår av ett kryss. Inskriftens första ord, namnet på den person som rest stenen, har dock sannolikt innehållit flera än tre runor. 1–9 **risti** × **stin** äro otydliga. 15 **k** är icke stungen. Sk efter 20 **r** är otydligt liksom bst i 31 **a**. 33–37 **trpin**, icke **tribin** som hos Torin. Punkterna i 35 **p** äro grunda. Övriga runor äro säkra.

Med runföljden 15–20 **kurmar** avses måhända namnet *Guðmarr*. Antingen är i så fall **r** felristat för **p** (på grund av oklar ljudanalys), eller också föreligger här ett exempel på övergång i uttalet av *p* till *r*; jfr A. Noreen, *Altschw. Gr.* § 257, a. 5. Om namnet *Guðmarr* se U 425.

Gudmar stupade i England. Ytterligare en västgötasten hugfäster minnet av en man, som mött döden i England, Vg 187. Två inskrifter, Vg 61 och Vg 197, ange endast orienteringen »västerut». Ingen av stenarna ger en fast datering av dessa västerfärder. Troligen tillhöra de samtliga tiden för Knut den stores englandståg eller den strax därpå följande (1015–20).

Häggesleds sn, kyrkogården.

»Kung Hägges grav»

Pl. 22.

»2. wppå Häggeslede kyrkiogård är funnen en gammall Graf, nedre Vthi Jorden är hualfuet med röd tegell befast, och öfuen till bepryd med 3 stenar, 1 Long sten och 1 wed huar Long stens endan vpreste 1 ½ aln i högden dher wppå Skriften Synes wara aldeles förderfuat. ... Vthi dhenna grafuen hafua the gamble sagt, at the hafua hört sägias! en kongh wed Nampn kongh. Hägge ifrån dalz Land kommen, wara i förre tijder begrafuen.» Uppgiften härrör från *Ransakningarna* 1668 och avser en gravvård av tidigt medeltida struktur.

Korsets olika utformning på de båda gavelstenarna medger enligt E. Fischer, *Västergötlands romanska stenkonst* (1918), s. 49 f., tidsbestämning till 1000-talets senare hälft, medan S. Gardell, *Gravmonument från Sveriges medeltid* 1 (1937, rev. 1945), s. 102 f., föredrar en datering till 1200-talets början. A. Lindblom, *Sveriges konsthistoria* 1 (1944), s. 136, sammanställer gravvården med »Olof Skötkonungs grav» på Husaby kyrkogård (Vg 54) och hänför dem båda till 1100-talet.

»Kung Hägges grav» har icke burit runinskrift. Detta är emellertid fallet med några andra gavelstenar till liknande kistor från Häggesleds kyrkogård, vilka emellertid tillhöra en enklare gravtyp, s.k. Husabytyp, även företrädd i Danmark (DR 122 Glenstrup 1), och med säkerhet härrörande från senare hälften av

1000-talet. Från »Häggeslä kyrkiegård och waknhuus» (Brenner) finnas sålunda äldre uppgifter om fem runristade stenar, vilka alla med säkerhet ha utgjort gavelhällar till dylika gravkistor (Vg 21–25). Två av dessa (Vg 21 och 25) äro nu försvunna. Fragment av ytterligare två liknande hällar ha i sen tid påträffats (Vg 26 och Vg 27). Vg 28, som nu är försvunnen, kan möjligen också vara fragment av en sådan gavelhäll. Utseendet av Vg 29, som likaledes är borta, känner man däremot icke. Vg 21 och Vg 22 ha förmodligen tillhört en och samma gravkista, möjligen även Vg 23 och Vg 24. De övriga stenarna låta sig på grund av sitt fragmentariska tillstånd icke lika lätt sammanföras. De runristade stenarna representera sålunda sammanlagt sex à sju olika gravmonument.

21—22. Häggesleds sn, kyrkogården.

Pl. 23.

Litteratur: B 987, L 1580, 1581, T 15. J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 51; O. Celsius, Svenska runstenar (KB F m 60) 1, s. 254; C. G. G. Hilfeling, Resor 1792, s. 8 (red. av P. Tham i KB F m 57: 1); J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 136; P. A. Säve, Berättelse 1863, s. 134 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 145); G. Stephens, ONRM 1 (1866–67), s. 144, 2 (1867–68), s. 833; C. J. Ljungström, Kinnefjerdings och Kållands härader (1871), s. 55; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 325; H. Wideen, Väst-svenska vikingatidsstudier (1955), passim.

Äldre avbildningar: E. Brenner, bläckteckningar 1669 (i KB F m 27, s. 5), renritningar (i KB F l 4 c, s. 31); J. Hadorph och P. Törnewall, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 987); Hilfeling, bläckteckning (i a.a.); Liljegren, Runlära, pl. 3; Ljungström a.a.; O. Erlandsson, träsnitt (i T 15).

De båda runstenarna Vg 21 och 22 ha med all sannolikhet tillsammans utgjort gavelhällarna i en gravkista av s.k. Husabytyp. Vg 21 är numera försvunnen, medan Vg 22 ännu finns i behåll. Den står rest på Häggesleds kyrkogård 25 m. VSV om västra ingången till kyrkan. E. Brenner har avbildat stenarna 1669. Teckningarna av dessa jämte Vg 23–25 ha ortsrubriken »Häggeslä kyrkiegård och waknhuus». Detaljerade lokaluppgifter saknas. Vid C. G. G. Hilfelings besök 1792 tycks Vg 21 ha varit borta. Han skriver om Vg 22: »Denne sandsten är obekant förut, står äfven rest vid en graf nära kyrkan i Söder.»

Stenmaterialet i Vg 22 är sandsten. Så har förmodligen också varit fallet med Vg 21 liksom med övriga kisthällar på platsen — Brenner uppger »tälgstén» för samtliga. Vg 22 är 0,58 m. hög och 0,72 m. bred. De ungefärliga dimensionerna på Vg 21 böra ha varit 0,6 × 0,7 m. Inskriften har på både Vg 21 och Vg 22 följt stenens böjda kontur i en u-formig slinga.

Inskrift:

Vg 21 (enligt Brenners teckning):

hulfast × lafpi × stin × ifir ×
 5 10 15 20

Vg 22:

kala × faður × sin × kup × . . .
 25 30 35

Holmfast[r] lagði sten yfir Kala, faður sinn. Guð . . .

»Holmfast lade stenen över Kale, sin fader. Gud . . .»

Till läsningen: 10 **f** torde vara felläsning för **g**. 17–20 **ifir** ha av Liljegren utan skäl ändrats till **iftir**. Bst t.h. om hst i 26 **a** är bevarad i kanten av en djup flagring, t.v. om hst är den tydlig. Undre bst i 29 **f** når ej upp till ramlinjen, sannolikt beroende på flagring. I 30 **a** är bst grund t.h. om hst. Nedre delen av hst i 32 **u** är skadad genom flagring. Efter 33 **r** finnas svaga spår av sk (kryss). I 35 **i** är nedre delen skadad genom flagring. På 39 **p** följer ett tydligt kryss, som näppeligen kan vara lämning efter en runa **a**. Inga skäl tala heller för att inskriftens sista ord varit **kupan**. I stället bör ordet **kup** ha inlett en bön, »Gud hjälpe hans själ» eller liknande. Det av inskriften som icke rymts i gavelhällens runslinga har förmodligen varit åsatt någon annan del av den fullständiga gravvården.